

Торубара Олексій
д.п.н., декан технологічного факультету
Чернігівський національний
педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТВОРЧОСТІ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ

В статті розкривається особливість управління розвитком творчості в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів.

Ключові слова: творчий процес, професійна підготовка, здібності.

В статье раскрывается особенность управления развитием творчества в процессе профессиональной подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: творческий процесс, профессиональная подготовка, способности.

The article reveals features of the development of creativity in the process of training future teachers.

Key words: creative process, training, skills.

Відповідно до логіки дослідження були проаналізовані сутнісні характеристики педагогічної діяльності, її творчого аспекту, що мають значення для формування індивідуального стилю діяльності вчителя (Ю.К. Бабанський, В.І. Данильчук, В.І. Загвязинський, В.А. Канкалік, Н.Р. Ковалевська, В.В. Краєвський, Н.В. Кузьміна, Ю.Н. Кулюткін, М.Д. Никандров, В.У. Сериков, Г.С. Сухобська і ін.). Індивідуальний стиль педагогічної діяльності визначається О.К. Черничкіною як «сукупність індивідуально-особистих характеристик вчителя, що виявляються у своєрідній композиції педагогічних поглядів, відчуттів, установок, що обумовлюють особливий підхід до вирішення педагогічних задач, індивідуально-неповторну манеру і динаміку педагогічного спілкування. Найбільш адекватним проявом педагогічного стилю діяльності є система роботи вчителя, що виступає як результат його професійного саморозвитку, оптимальне поєднання елементів професійної майстерності» [1, с. 9]. Найефективнішою системою є та, яка більшою мірою допускає індивідуальну роботу та роботу студента з викладачем.

Критерієм «творчого» в будь-якій галузі людської діяльності є створення нового, невідомого раніше. Причому факт новизни не обов'язково повинен бути пов'язаний з відкриттям: новими можуть бути визнані вибір оригінального шляху до вже відомого результату, постановка і вирішення певної педагогічної проблеми тощо. Нове, таке, що виникає в результаті творчої діяльності вчителя, ніколи не виникає на порожньому місці, воно пов'язане з переробкою або узагальненням попереднього досвіду. Варіативність підходу до дійсності зазвичай буває властива дивергентному

мисленню, такому, що враховує «відмінності», неоднозначність можливих вирішень і запитань.

Можна говорити про такі риси творчого мислення: здатність перенесення знань і умінь в нову ситуацію, бачення нової проблеми в знайомій і нестандартній ситуаціях, здатність визначати нову функцію об'єкту [2]. Для завершального етапу творчого процесу притаманні такі якості, як самокритичність (відносно результатів творчості) і завзятість в доведенні справи до кінця. Педагогічна ідея, наукова гіпотеза, теорія можуть виявитися неспроможними або невітленими в кінцевій конкретній формі без цих рис особистості. Для формування творчого мислення необхідне нежорстке управління пізнавальним процесом (якщо умовно його розділити на жорстке (характерне для технології масово-репродуктивної підготовки), напівжорстке (масово-репродуктивна підготовка з елементами творчої діяльності) і нежорстке (індивідуально-творча система підготовки). Поза сумнівом, поняття «репродуктивне мислення» і «творче мислення» відображають полюси психічної діяльності, і межі між ними, як і між будь-якими протилежностями – умовні, рухомі. Це не можна абсолютизувати і в педагогіці [3; і ін.].

У процесі індивідуально-творчої підготовки формуються такі якості творчої особистості, як рухливість розуму, сміливість і незалежність думок, уміння синтезувати і аналізувати ідеї.

Особливе значення в управлінні розвитком творчості в процесі професійної підготовки вчителя має функція стимулювання. Студент повинен відчувати, що його ініціатива і творчість заохочуються. Стимулювання забезпечується всією системою міри морального і матеріального заохочення: участю в конкурсах наукових студентських робіт, конкурсах педагогічних програмних засобів різного рівня (від університетського до Всеукраїнського), виставках; виступ з доповідями на конференціях молодих учених і фахівців, науковими і науково-методичними публікаціями. М.М. Поташник вважає [4], що розвитку педагогічної творчості сприяє засвоєння методики оптимальної організації педагогічного процесу. Стосовно використання комп'ютерних програм різного типу при організації навчально-пізнавальної діяльності школярів термін «оптимальний» використовується в трьох взаємопов'язаних значеннях: 1) краща для даної конкретної ситуації з декількох (мета вибору); 2) краща з погляду заданих критеріїв (напрямок вибору); 3) краща для конкретних умов (умова вибору). Коли варіанти знайдені, студент здійснює другий крок – вибір якнайкращого з них відповідно до своїх особистісних якостей, особливостей класу, числа комп'ютерів у класі та інших конкретних умов. Вибір – операція творча. Якщо студента не задовольняє жоден з наявних варіантів використання комп'ютерних програм, він сам конструює оптимальний варіант з тих, що є. Це теж операція творча. Якщо і цей крок не приводить до бажаного результату, педагог шукає принципово нового рішення.

Крім того, у ВНЗ студентів також потрібно вчити конструювати педагогічні технології шкільного навчання. Тому одне з провідних завдань професорсько-викладацького колективу спеціальних і психолого-педагогічних

кафедр педагогічних ВНЗ полягає в тому, щоб підготувати майбутніх учителів не тільки як гарних виконавців «фірмового» дидактичного проекту, тобто готової до застосування надійної навчальної системи, але, перш за все, як висококваліфікованих фахівців у галузі технології. До певної міри для формування функціональної, але більшою мірою системної готовності до ІТ необхідна демократизація освіти. Демократизація навчально-виховного процесу – це співпраця вчителів і студентів у самому навчально-виховному процесі, причому не авторитарна, а рівноправна співпраця колег, однаково відповідальних за якість цього процесу [5]. Проте не у всіх галузях психолого-педагогічної підготовки така співпраця можлива. Підготовка студентів до роботи за умов використання ІТ більшою мірою задовольняє умовам, в яких процес співпраці йде успішно, оскільки це нова галузь знань і багато чого педагоги і студенти відкривають в процесі спільної діяльності. Це стосується як практичних занять з педагогіки з проблем ІТ; практичних занять і ділових ігор на спецкурсі, у процесі виконання творчих завдань на педагогічній практиці, але в найвищому ступені це стосується підготовки курсових і дипломних робіт. Знаходження ось таких точок взаємодії викладачів і студентів у навчальному процесі і є його демократизація. І лише на цьому шляху можлива повноцінна професійна педагогічна освіта.

Досить поширено, особливо в університетах, де професіоналізм учителя визначається хорошим знанням свого предмету, це торкається і проблем використання ІТ. Безумовно, це один з найважливіших елементів професіоналізму, але головне – організація навчальної діяльності і спілкування школярів у процесі навчальної праці за умов використання ІТ. Найважливішим елементом також є навчання студентів організації навчальної діяльності школярів з використанням комп'ютерів, спілкуванню школяра з ЕОМ і між самими учнями в нових умовах діяльності. Це можливо лише при використанні активних методів навчання студентів: диференціації і індивідуалізації їх як репродуктивної, а більшою мірою – творчій діяльності.

Що може активізувати демократизацію навчального процесу при підготовці студентів до використання ІТ у навчанні учнів? Це використання ІТ у ВНЗ у процесі викладання не тільки інформатики, але й інших навчальних дисциплін, ознайомлення з педагогічним досвідом в галузі використання ІТ у шкільній освіті, удосконалення зв'язків із школами. І, нарешті, організація дослідницької роботи з проблем ІТ на різних рівнях і з різних аспектів.

П. Кравчук, відзначає, що «глибоке знайомство зі змістом роботи школи показує, що творчий характер педагогічної праці сам по собі не зумовлює творчого підходу до роботи у кожного вчителя, не забезпечує реальну креативну спрямованість педагогічній діяльності» [5, с. 19]. Розроблена і апробована в декількох ВНЗ технологія творчого розвитку студентів [5] показала, що зсув акцентів організації навчального процесу на співпрацю із студентами, співтворчість залучення їх до активної участі в рішенні багатьох питань дають значні результати у всіх формах роботи. Її головні напрями – знання і облік особливостей і здібностей студента та віра в його можливості, довіра і висока вимогливість.

Це підтверджують і результати наших досліджень. Саме розвиток дослідницьких, пошукових здібностей забезпечує творче засвоєння знань, формує самостійність мислення, відповідальність. На завершальному етапі більш значуща сила волі, цілеспрямованість, самооцінка. Тобто, якщо мотивація діяльності необхідна на всіх її етапах, то емоційно-вольові якості найбільш важливі на фінальному, найскладнішому етапі роботи.

У системі індивідуально-творчої підготовки для формування системної готовності до використання ІТ використовуються всі моделі – семіотична, імітаційна, соціальна повною мірою.

Якщо семіотична і в більшій або в меншій мірі імітаційна моделі характерні для підготовки вчителів у ВНЗ, то соціальна модель найчастіше представлена тільки педагогічною практикою.

У соціальній моделі особливе значення ми приділяємо таким формам:

- підготовка наукових доповідей і виступ з ними на наукових конференціях різного рівня, підготовка до публікації тез, доповідей і наукових статей, науково-методичних матеріалів з проблем інформатизації освіти;
- участь у (від університетських і обласних до міжнародних) виставках і конкурсах педагогічних програмних засобів різного рівня;
- участь в організації і проведенні семінарів для вчителів міста й області з проблем інформаційних технологій (на базі самостійно розроблених навчальних програм).

У соціальних моделях більшою мірою формуються емоційно-вольові якості майбутніх учителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чайнова Л.Д. Компьютеры для детей: психологические проблемы безопасности и комфорта / Л.Д. Чайнова, Ю.М. Горвиц. Психологический журнал. – 1994. – № 4. – С. 63–73.
2. Монахов В.М. Перспективы разработки и внедрения новой информационной технологии на уроках математики / В.М. Монахов. Математика в школе. – 1991. – № 3. – С. 58–62.
3. Борисова Н.В. Педагогические особенности создания и внедрения системы активных методов обучения в ИПК. Автореф. дисс. ... канд. пед. наук / Н.В. Борисова. – М., 1987. – 16 с.
4. Свищева И.К. Курс «Технология педагогической деятельности в системе профессиональной подготовки современного учителя / И.К. Свищева. Педагогические технологии в условиях многоуровневого образования. Тезисы Российского семинара (24–26 окт. 1994 г.). – Рязань : РГПУ, 1994. – С. 74–74.
5. Комплексная программа исследований по проблеме «ЭВМ в школе» на 1986–1990 годы. – М. : АПН СССР, 1986. – 40 с.